

Ольга Онух
Генрі Гейл

Ефект Зеленського

Переклад з англійської
Павла Грицака

Львів 2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

УДК 323.2:316.4](477)(09)“1991/...”

О-59

Ольга Онух, Генрі Гейл. Ефект Зеленського / перекл. з англ. П. Грицак. — Львів : Човен, 2024. — 416 с.

ISBN 978-617-95336-5-5

Карколомне сходження Володимира Зеленського на світову політичну сцену та неймовірний спротив українців російській агресії стали предметом дослідження Ольги Онух та Генрі Гейла. Вони пропонують шукати причини обох цих взаємопов'язаних феноменів в історії становлення української нації.

З чого складається українська ідентичність? Що таке громадянська нація? Як на її запит відповідала політична кампанія Зеленського? Відповіді на ці запитання дослідники шукали впродовж трьох років. У книжці, окрім дисидентських рухів, історії українських революцій і виступів українського президента, автори аналізують скетчі «95 кварталу», серіал «Слуга народу», а також проводять власні соціологічні опитування українців.

«Ефект Зеленського» — фактично перша книжка, яка досліджує та пояснює англomовному світу модерну українську ідентичність.

Книжка вийшла друком українською за сприяння
«Благодійного фонду Козицького»

БЛАГОДІЙНИЙ
ФОНД
КОЗИЦЬКОГО

Перекладено за виданням: Olga Onuch, Henry E. Hale. The Zelensky Effect. C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd., London, 2022.

ISBN 9781787388635

Фото на обкладинці Романа Балук.

© Olga Onuch and Henry E. Hale, 2022

© Данило Судин, передмова, 2024

© Павло Грицак, переклад, 2024

© Данило Судин, переклад (примітки, таблиці), 2024

© Роман Балук, фото, 2023

© Оксана Васьків, дизайн обкладинки, 2024

© Видавництво «Човен», 2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Глобальний герой

Тільки-но в українській столиці — Києві — секундна стрілка годинника на декілька позначок проминула другу ночі, Росія оголосила NOTAM — військовою мовою «сповіщення авіаперсоналу». Нинішнє сповіщення — незвичайне. Воно закликає всі цивільні авіарейси покинути повітряний простір України. Упродовж секунд міжнародні авіарейси змінили свої маршрути, аби оминати Україну, а декілька приватних рейсів, які тільки-но здійнялися в повітря, повернулися на злітні смуги. Вийшов з українського повітряного простору й розвідковий літак Повітряних сил США. Літаки повітряного спостереження України ще кружляли вздовж північного та східного кордонів. На екрані радара — порожньо. 24 лютого 2022 року.

Для обізнаних ці зміни курсів польотів були дуже тривожним сигналом. Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Якщо, як стверджують деякі джерела, президент Володимир Зеленський і справді спав, то його команда напевно розбудила його в той момент. Ми маємо сумніви щодо того, що він спав, чи принаймні, що то був спокійний сон. Бо 23 лютого він намагався дотелефонуватись до Володимира Путіна, а російський президент відмовився навіть підняти слухавку. Доля України здавалася тоді очевидною.

Намагаючись достукатися до російського населення в обхід Путіна, Зеленський негайно виголосив відчайдушну промову російською мовою. Зрештою, то була його рідна мова, мова, якою він найчастіше послуговувався у приватному й діловому житті ще до президентства. Він навіть пропрацював у Росії

шість років і мав там певну славу, тож добре знав народ Росії, а той знав його³. Зеленський сподівався, що вони зрозуміють:

Вам говорят, что это пламя принесет освобождение народу Украины. Но украинский народ свободен. Он помнит о своем прошлом и сам строит свое будущее. Строит, а не разрушает, как вам рассказывают каждый день по телевизору. Украина в ваших новостях и Украина в реальной жизни — это две совершенно разные страны. И главное их отличие в том, что наша — настоящая. ... Кто от этого пострадает больше всего? Люди. Кто этого не хочет больше всего? Люди. Кто может этого не допустить? Люди. ... Я знаю, что это мое обращение не покажут по российскому телевидению. Но граждане России должны его увидеть. Они должны знать правду. А правда — в том, что нужно остановиться, пока не поздно. И если руководство России не хочет ради мира садиться за стол с нами, возможно оно сядет за стол с вами ... Хотят ли русские войны? Я очень хотел бы ответить на этот вопрос, но ответ зависит только от вас, граждане Российской Федерации.⁴

Звернення не допомогло. Вторгнення почалося, і численні звичайні росіяни доволі масово були налаштовані його підтримувати. Зеленський розумів значення цих перших подій. Щось раніше немислиме для багатьох звичайних українців ось-ось мало стати трагічною дійсністю. Мирна європейська країна переживала військовий напад з боку свого сусіда, і тисячам тепер судилося загинути. Для тих із нас, хто спостерігав з-за кордону, особливо тих, хто мав тісні особисті зв'язки, найважливішими питаннями іноді були питання дрібні. Чи повинна Ольга, також авторка цієї книжки, яка спостерігала це все зі своєї квартири в Манчестері, розбудити свою подругу Олесю в Києві або свою тітку Олю у Львові, щоб попередити їх, що Росія ось-ось бомбардуватиме Україну, а чи краще дати їм ще декілька хвилин поспати, знаючи, що вони й так невдовзі прокинуться посеред цього жахіття? У передранкові години

24 лютого Зеленський не міг не думати і про свою дружину Олену, своїх дітей, друзів, батьків, яких не було в командному пункті поруч із ним.

Після 3:50 надходили повідомлення, що російські сили перетнули кримський контрольно-пропускний пункт і дісталися Херсонської області. О 4:50 Росія оприлюднила записане раніше відео. Володимир Путін був одягнений у той самий костюм, із тією самою краваткою, які були на ньому у відео від 21 лютого. Тож знаємо, що обидва відео були елементами планованої підготовки до наступу. Президент Росії не називав повномасштабного вторгнення повномасштабним вторгненням, а натомість оголосив лише «спеціальну воєнну операцію» в Україні. Путін, який уже від 2014 року активно воював з Україною через Крим і частини Донецької та Луганської областей, наказав поширити війну на всю країну. О 5:00 російські ракети вже падали від сходу й до заходу, від півночі й до півдня. «Елітні» російські десантники намагалися висадитись на території великих військових частин і в аеропортах головних міст. Сухопутні сили, що здебільшого склалися з дуже молодих і недосвідчених солдатів із зубожілих регіонів, застарілими вантажівками й танками почали перетинати російський і білоруський кордони та проникати в Житомирську, Київську, Сумську, Харківську, Херсонську та Чернігівську області, а також у підконтрольні Україні частини Донецької та Луганської областей.

Тоді вже про вторгнення Росії стало відомо не лише Зеленському, а і його родині та чільним політичним дієвцям. Багато з них вивозили свої родини в безпечніші місця України, деякі взяли до рук зброю, щоб боронити країну.

Далі ми представлятимемо український спротив як історію і народу, і очільника. Наголошуватимемо на тому, що може статися, коли президент послідовно і творчо працює на об'єднання «громадянської національної ідентичності» (як її

називають фахівці із соціальних наук), національно-державної належності в її інклюзивному варіанті, та пов'язує її з європейськими та ліберальними цінностями. Це справа рук не лише Зеленського. У глибшій історичній перспективі, до якої ми звертатимемося у другому, третьому та четвертому розділах, він і сам є витвором української культури, закоріненої у такому ж відчутті громадянської національної причетності та обов'язку, що їх він відстоює, заохочує, а тепер і втілює. У цьому — ключ успіху України та українців у боротьбі за їхні життя. У цьому і прихована формула того, що ми називаємо Ефектом Зеленського.⁵

Українці стають до боротьби

Як і сім'ю Зеленського, усю Україну того ранку розбудили або близькі вибухи в рідних містах, або схвильовані дзвінки від найближчих. Цей досвід був майже ідентичним для всіх звичайних українців, зокрема й наших друзів та рідних. Навіть давно знаючи (як Зеленський), що такий день настане, вони були шоковані й охоплені зрозумілим страхом. Та водночас раптово й негайно були готові боронитися і захищати своє. У Києві мати посадила заспану доньку-підлітку на поїзд, який прямував на захід України, у безпечніше місце — але сама залишилася з чоловіком. Вони боронитимуть свою країну, каже вона телефоном, стримуючи сльози. Бізнесмен посадив свою молоду сім'ю в машину, аби вивезти з Києва. Дружина з дітьми поїхала, а він повернувся, пішов до найближчого військкомату і зголосився до територіальної оборони. Сім'я із чотирьох осіб у Харкові швидко спустилася у підвал з улюбленим псом Шашликом. Там вони побачили сусідів. Усі трималися мужньо та уважно дивилися відео, на якому селяни їхньої рідної області й Херсонщини намагалися голіруч спинити російські танки, кричучи російською «Позор!» та «Идите домой, вы здесь не нужны!» Як і незліченні інші українці, родичі Ольги Онух у Львові запрошували до своїх домівок незнайомих людей, які тікали з інших частин країни.